

Kirsten Nielsen

Geert Hallbäck, *Strukturalisme og eksegesi. Modelanalyser af Markus 5,21-43*, Bibel og historie 4, Gads Forlag 1983. 165 sider. Pris 98 kr.

I begyndelsen af dette år startede Gads Forlag en ny skriftserie: *Bibel og historie*. Serien, der især henvender sig til teologiske studenter, præster, religionsforskere og religionspædagoger, består allerede af fire afhandlinger. På forskellig vis beskæftiger de sig alle med tolkning af de bibelske tekster. Mens Per Bildes bog om Josefus som historieskriver jvf. RvT 3, 125ff. bearbejder en ikke-bibelsk kilde til Palæstinas og jødernes historie på Jesu tid, behandler Bent Mogensen og Aage Pilgaard henholdsvis et gammeltestamentligt og et nytestamentligt emne. Fælles for alle tre er det metodiske udgangspunkt: den historisk-kritiske metode og interessen for teksterne som kilder til datidens selvforståelse.

Med seriens fjerde udgivelse, Geert Hallbäck's bog om strukturalisme og eksegesi, udvides synsvinklen. Hallbäck gør i sin indledning opmærksom på, at den universitetseksegesi, han selv har som baggrund, er historisk orienteret. Interessen har samlet sig om teksternes tilblivelseshistorie, deres tidshistoriske baggrund, traditionshistoriske forudsætninger og de funktioner teksterne var anlagt på. Berettigelsen heraf ønsker Hallbäck ikke at betvivle; hvad han derimod ønsker er at pege på et andet perspektiv, det semiotiske.

Semiotikken, tegn-videnskaben, beskæftiger sig med spørgsmålet om, hvordan tegnene fungerer som bærere af betydning. Det er semiotikkens grundpåstand, at betydning opstår ved, at tegnene indgår i systemer af gensidige relationer; betydning er strukturelt konstitueret, ikke referentielt.

Formålet med Hallbäck's bog er da at give et overblik over de analysemetoder, forskere som Saussure, Louis-Hjelmslev, Roman

Jakobson, Propp, Lévi-Strauss, Bremond, Todorov, Barthes og ikke mindst Greimas har bidraget til udarbejdelsen af.

Ved at præsentere så bred en vifte af strukturalistiske teoretikere kan Hallbäck give læserne et godt indtryk af, hvorledes de to afgørende aspekter, tema og forløb, er blevet behandlet. Med *tema* tænkes her på betydningssystemet, det paradigmatiske, med *forløb* på tekstens forløbsmæssige udfoldelse, det syntagmatiske. ” . . . en målestok til bedømmelse af de forskellige analysemodeller vil derfor være deres evne til at integrere disse to aspekter”, siger Hallbäck, p. 9.

For ikke at lade det blive ved de teoretiske overvejelser har Hallbäck suppleret fremstillingen med en række modelanalyser. Tekstgrundlaget er *Mk* 5,21-43, beretningen om Jairi datter og den blodsottige kvinde; og det er formålet med analyserne at illustrere hvilke muligheder, der ligger i en semiotisk tilgang til en bibelsk tekst.

Til slut gives en nyttig oversigt over den vigtigste litteratur til emnet.

Hallbäck's måde at gribe sit emne an på viser, at han er sig bevidst, hvem han skriver for. Han følger klogt den gode regel om ikke at overvurdere sine læseseres forudviden og ikke at undervurdere deres intelligens. Det kræver ikke specielle semiotiske forudsætninger at give sig i kast med bogen; men det kræver et aktivt medarbejde undervejs, hvis læsningen skal give udbytte. De nye begreber forklares omhyggeligt; men mængden af dem er, som ved enhver anden ny metode, en vanskelighed.

Hallbäck er ikke nogen ukritisk fortaler for den semiotiske analysemetode. Svagheder og mangler påtales, ligesom han ikke på noget tidspunkt prætenderer, at de analyser, han selv foretager, skulle være udtømmende. Man føler sig derfor som almindeligt interesseret læser tryk ved Hallbäck's fremstilling.

Vigtigere end denne fornemmelse af at være under god og kyndig vejledning er dog, at bogen rejser nogle spørgsmål af metodisk art, som den eksegetisk interesserede har svært ved at slippe igen. Som allerede påpeget er semiotikkens tilgang til en tekst væsensforskellig fra den historisk-kritiske. I princippet er

semiotikeren uinteresseret i verden uden for teksten (det referentielle aspekt), mens eksegeten normalt netop beskæftiger sig med teksten som vidnesbyrd om noget, der ligger uden for den: f.eks. urmenighedens Kristustro. Det fremgår af Hallbäcks indledning, at han på ingen måde ønsker at bestride berettigelsen af denne interesse; men det ville være spændende at se om han er i stand til at kombinere de to perspektiver og i givet fald hvordan. Bare nogle få overvejelser og eksempler herpå ville være nyttige.

I forbindelse med Propp-gennemgangen får vi ganske vist at vide, at Propps model, der indeholder analyse af såvel forløb (syntagme) som tema (paradigme), må være af interesse for eksegesen. Propp mener nemlig, at man på basis af det konstante syntagmatiske skema er i stand til at analysere de paradigmatiske variationer, der må skyldes samfundsmæssige indvirkninger. Variationerne giver grundlag for en bestemmelse af eventyrets historiske udvikling. Som ekseget bliver man fortrøstningsfuld ved at høre, at det historiske aspekt også har en plads i systemet; men næppe er glæden vakt, før Hallbäck minder om, at det historiske perspektiv hos Propp aldrig er kommet til at spille nogen rolle i den senere udvikling, og at hans funktionsskema iøvrigt heller ikke kan bruges på de nytestamentlige fortællinger. Disse er ikke direkte eventyr, så nogen modelanalyse af *Mk* 5,21-43 kan vi ikke få. — Man kunne dog i denne forbindelse pege på Patrice Jullien de Pomerol, *Quand un évangile nous est conté. Analyse morphologique du récit de Matthieu*, Bruxelles 1980, (jfr. litteraturlisten) der netop anvender Propps funktionsskema på et evangelium.

Både i forbindelse med Propp, og måske ikke mindst i afsnittet om den strukturelle narratologi (Bremond og Todorov), kunne det iøvrigt have været oplysende at høre, om Hallbäck ser samarbejds muligheder med den for tiden så omtalte narrative teologi, der formentlig også må få brug for en fortælle teori. (Jfr. diskussionen af Svend Bjergs disputats i *RvT* nr. 1, 1982).

At Propp ikke er helt uden betydning for den semiotisk interesserede viser sig snart efter. Hallbäcks yndling blandt struk-

turalisterne er A.J. Greimas. Vi får i Greimas-afsnittet en grundig og klar præsentation af aktantmodellen, og det understreges, at Greimas selv har forladt denne til fordel for mere differentierede modeller af fortællingens logik. Greimas bygger her direkte på Propp, men er i stand til at foretage en kobling mellem syntagmatik og paradigmatiske (forløb og tema), som peger frem mod den totalmodel, som er strukturalismens drøm.

Forsøget er spændende; men man skal læse langsomt, når man giver sig i lag med afsnittene om den semiotiske firkant og junktionslogikken. Her fungerer modelanalyserne dog som en god hjælp til at se, hvad man egentlig skal med det store begrebsapparat.

Men samtidig med at man må pege på de konkrete modelanalyser som en stor gevinst ved bogen, er det naturligvis også her, de fleste føler sig "kaldede" til at optræde som kritikere. For hvordan afgrænser man f.eks. sit analysemateriale som semiotiker? Formelt set er det *Mk* 5,21-43, der skal analyseres; men p. 132 (Greimasafsnittet) får vi at vide, at "den endelige og afgørende sanktion af Jesu virksomhed er således udskudt til evangeliets slutning – nemlig opstandelsen!" Er hele evangeliet så alligevel teksten? Og hvor langt går forresten *Mk*-evangeliet i denne sammenhæng? Inddrager Hallbäck tilføjelserne i 16,9 ff., eller er englens budskab i 16,6-7 tilstrækkelig sanktion?

Spørgsmålet om hvad der er tekstgrundlaget (og jeg tænker her ikke blot på hvilke håndskrifter, og om det er grundteksten, efter tekstkritisk bearbejdning, eller en oversættelse man arbejder med) bliver ikke mindst i forbindelse med den Lévi-Strauss'ske analyse et problem. For er det overhovedet muligt at lave en sådan analyse på blot én tekst? At Lévi-Strauss engang har analyseret Ødipusmyten (og utallige siden har gengivet og genbrugt denne analyse) berettiger ikke til at man i dag, hvor hans hovedværk *Mythologiques* foreligger, gentager en sådan én-tekst analyse. Ifølge Lévi-Strauss indgår en myte altid i en transformationsgruppe, bestående af et umådeligt stort antal myter.

Hallbäck gør selv opmærksom på problemerne med at side-

stille perikoberne i evangelierne med de myter, Lévi-Strauss arbejder med, men finder alligevel, at vi kan overføre nogle af Lévi-Strauss's ideer til analysen af en NT-tekst, først og fremmest medieringssynspunktet. Men det er efter min mening en meget skrabet udgave af Lévi-Strauss, vi hermed får præsenteret, og det er synd – for alle parter. De meget følelsesladede vurderinger af Lévi-Strauss, p. 56-57, afspejler vel også, at Hallbäck har gjort det lidt for nemt for sig selv at blive færdig med Lévi-Strauss.

At man må stille principielle spørgsmål til Hallbäck's fremstilling og adskillige steder i modelanalyserne ægges til modsigelse er ikke nogen dårlig ting. For mange af disse spørgsmål virker som boomerang. Hvorfor plejer vi egentlig at mene sådan og sådan? Som oplæg til en debat med den etablerede eksegeese er bogen derfor lykkedes. Vi kan ikke længere undskylde os med, at det er uoverkommeligt at sætte sig bare lidt ind i de nye ideer. Ligesom det heller ikke går blot at affærdige det nye med, at det jo er uforeneligt med gammelkendte og rodfæstede principper. Meget tyder på, at de eksegeter, der som Hallbäck gør et alvorligt forsøg med de nye tilgange, *ikke* ønsker at lade disse erstatte den historisk-kritiske metode, men at supplere den.

I *RvT* nr. 1 diskuterede Svend Bjerg og Per Bilde en række principielle spørgsmål omkring den historisk-kritiske forskning, i *RvT* nr. 2 præsenteredes en række eksempler på, hvordan de nye metoder kan anvendes på religionshistoriske tekster. For den der har fået lyst til at skaffe sig et mere samlet indtryk af, hvad den franske semiotik har skabt af analysemetoder, kan Geert Hallbäck's bog anbefales som en nyttig igangsætter.

Kirsten Nielsen

Lektor

Institut for Kristendomskundskab

Aarhus Universitet